

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/82984,Cybulski-Napoleon-Nikodem.html>
2021-12-09, 11:37

Cybulski Napoleon Nikodem

CYBULSKI Napoleon Nikodem (13 IX 1854, Krzywonosy, pow. święciański – 26 IV 1919, Kraków), fizjolog, endokrynolog, twórca krakowskiej szkoły fizjologicznej. Syn Józefa, ziemianina, i Marcjanny z domu Hutorowicz.

W 1875 ukończył gimnazjum w Mińsku Litewskim i rozpoczął studia w Akad. Wojskowo-Medycznej w Petersburgu. Wśród jego nauczycieli był wybitny fizjolog i biochemik, gruziński książę I.R. Tarchniszwili-Tarchanow, dzięki któremu C. po ukończeniu studiów z wyróżnieniem w 1880, mógł kształcić się w Akademii przez kolejne trzy lata w wybranej przez siebie specjalności, będąc od 1881 asystentem księcia. Studia uzupełniające ukończył w 1884 nagrodzony złotym medalem pierwszej klasy, a w 1885 otrzymał dyplom doktora medycyny. Po paru miesiącach nauczania w Szkole Dentystycznej w Petersburgu, w tymże roku został powołany na Katedrę Fizjologii, Histologii i Embriologii UJ, którą kierował do końca życia. W 1887–88 i 1895–96 wybierano go na dziekana wydziału lekarskiego. W 1904–05 piastował urząd rektora UJ, a 1905–06 prorektora tej uczelni. W 1887 został członkiem korespondentem, a w 1891 czynnym AU. Do jego uczniów zaliczali się m.in.: A. Beck, W. Szymonowicz, A. Rosner, twórca nowoczesnej krakowskiej szkoły ginekologiczno-położniczej i A. Klisiecki, jeszcze przed II wojną światową profesor Uniw. Lwowskiego, a po wojnie twórca Akad. Wychowania Fizycznego we Wrocławiu.

C. jest jednym z twórców endokrynologii światowej i współodkrywcą amin katecholowych. W 1894, we współpracy ze swoim ówczesnym asystentem W. Szymonowiczem, wykazał w warunkach eksperymentalnych wyraźną hipertonię i bradykardię po dożylnym podaniu psu wyciągów z rdzenia nadnerczy – nadnerczyny (suprareniny). Jednocześnie uczeni dowiedli, że podobne właściwości fizjologiczne zachowuje krew pobrana z żyły nadnerczowej,

po wcześniejszym drażnieniu nerwów trzewnych i po podaniu wyciągów z nadnerczy. Model eksperymentalny opracowany przez C. wskazywał na istotną funkcję biologiczną nadnerczy i dowodził, że „wyrzucana” przez nie nadnerczyna uruchamia skomplikowany fizjologicznie i kluczowy dla podtrzymania życia mechanizm. Należy w tym widzieć istotny początek endokrynologii, choć wówczas takie pojęcie, podobnie jak pojęcie hormonu czy amin katecholowych, nie były jeszcze obecne w języku nauki. Dziś wiemy, że nadnerczyna składa się z paru substancji aktywnych, wśród których wymienić trzeba: noradrenalinę i dopaminę, które na drodze przemian metabolicznych dają adrenalinę. Rolę jaką odegrał C. w narodzinach endokrynologii najdobitniej podkreślają angielscy badacze G. Oliver i E. A. Schäfer, których powszechnie uważa się za odkrywców adrenaliny. W specjalnym *Addendum* do artykułu *The Physiological Effects of Extracts of the Suprarenal Capsules* z 1895 obaj uczeni podkreślają wagę i rangę pracy C., wskazując konieczność dalszych prac w kierunku wytyczonym przez polskich uczonych.

C. postawił hipotezę, którą następnie udowodnił w badaniach eksperymentalnych, że w nadciśnieniu śródczaszkowym dochodzi do zaburzenia w krążeniu krwi, skutkiem czego następuje niedotlenienie mózgu. Jednocześnie zaobserwował i opisał zjawisko kompensacyjnego wzrostu ogólnoustrojowego ciśnienia tętniczego krwi. Wyniki swoich badań zawarł w pracy *O ucisku mózgu* (1890). Na podstawie paroletnich badań, prowadzonych wspólnie z A. Beckiem, przedstawił topografię okolic czuciowych kory mózgowej, opierając się na pomiarach galwanometrycznych prądów czynnościowych mózgow mały i psów. Wyniki zawarł w pracy *Dalsze badania nad zjawiskami elektrycznymi w korze mózgowej u małpy i psa* (1892). Pionierskie w skali europejskiej były poszukiwania fizjologicznych podstaw czucia smaku, w których, ponownie współpracując z Beckiem, wykazał istnienie różnych rodzajów zakończeń nerwowych dla każdej kategorii smaku, rozmieszczonych w różnych rejonach jamy ustnej w okolicy języka (*Badanie poczucia smaku u osoby pozbawionej języka*, 1887). W tymże roku, wspólnie z J. Mikuliczem-Radeckim w pracy

zatytułowanej *O fizjologicznym zachowaniu się przełyku i mechanizmie połykania u człowieka*, pokazał mechanizm tzw. fali połykowej u pacjenta z usuniętą chirurgicznie krtanią i sąsiadującą z nią częścią przełyku. Miał również swój wkład w badania nad charakterystyką zapisu EKG, prowadząc w tym kierunku wspólne badania z Marianem Eigerem.

C. był także konstruktorem oryginalnych aparatów laboratoryjnych, takich jak fotohemotachometr i mikrokalorymetr. Pierwszy z nich, złożony z systemu rurek Pitota oraz aparatu fotograficznego, umożliwiał badanie prędkości przepływu krwi. Dzięki temu urządzeniu C. mógł, jako jeden z pierwszych na świecie, zarejestrować szybkość linearnego przepływu krwi w tętnicy szyjnej i udowej. Drugi umożliwiał obliczanie minimalnych ilości ciepła wydzielanego podczas pracy mięśnia. Oba urządzenia były szeroko stosowane w pracach badawczych, przynosząc ich wynalazcy rozgłos poza granicami kraju. Rozważał także możliwości zastosowania w medycynie, zarówno eksperymentalnej, jak i klinicznej, substancji promieniotwórczych. Nieobce mu były zagadnienia związane z hipnotyzmem, dla którego poszukiwał podstaw fizjologicznych.

C. był w takim samym stopniu przeciwnikiem mechanistycznego materializmu co skrajnego witalizmu. W zgodzie z bernardowskim kanonem, w metodzie eksperymentalnej widział krytyczny sprawdzian wszelkich idei i hipotez naukowych. Ostro i bezpardonowo zwalczał dyletanctwo w nauce; został zapamiętany jako uzdolniony wykładowca i człowiek życzliwy, przystępny, o dużej wrażliwości na krzywdy ludzkie i niesprawiedliwość. Chcąc podreperować swój profesorski budżet prowadził w Krakowie prywatną praktykę stomatologiczną. Wedle tradycji, umiejętności dentystyczne C. nie były najwyższej próby. Mimo to miał sporą grupę pacjentów.

PSB (L. Wachholz); SBP (W. Wcisło); Śródka.

R. W. Gryglewski: *Napoleon Nikodem Cybulski, [w:] Zasługi dla medycyny. Europejczycy związani z polską ziemią/*

Distinguished in Their Services to Medicine Europeans from the Polish Soil, red. J. H. Skalski, R.W. Gryglewski, Poznań 2009, s. 202–207; J. Kaulbersz: *Napoleon Cybulski (1854–1919)*, [w:] *Sześćsetlecie medycyny krakowskiej*, t. 1, Kraków 1963, s. 215–229; W. Pawlik, S. Konturek, R. Bilski: *Napoleon Cybulski – Polish Pioneer in Developing of the Device for Measuring Blood flow Velocity*, „*Journal of Physiology and Pharmacology*” 2006, Vol. 57, Suppl 1; *Wielka encyklopedia powszechna PWN*, t. 2, Warszawa 1963, R. W. Gryglewski, *Cybulski Napoleon Nikodem* [w:] <http://www.polskipetersburg.pl/hasla/cybulski-napoleon-nikodem>

Ryszard Witold Gryglewski

[Poprzedni](#)
[Następny](#)